

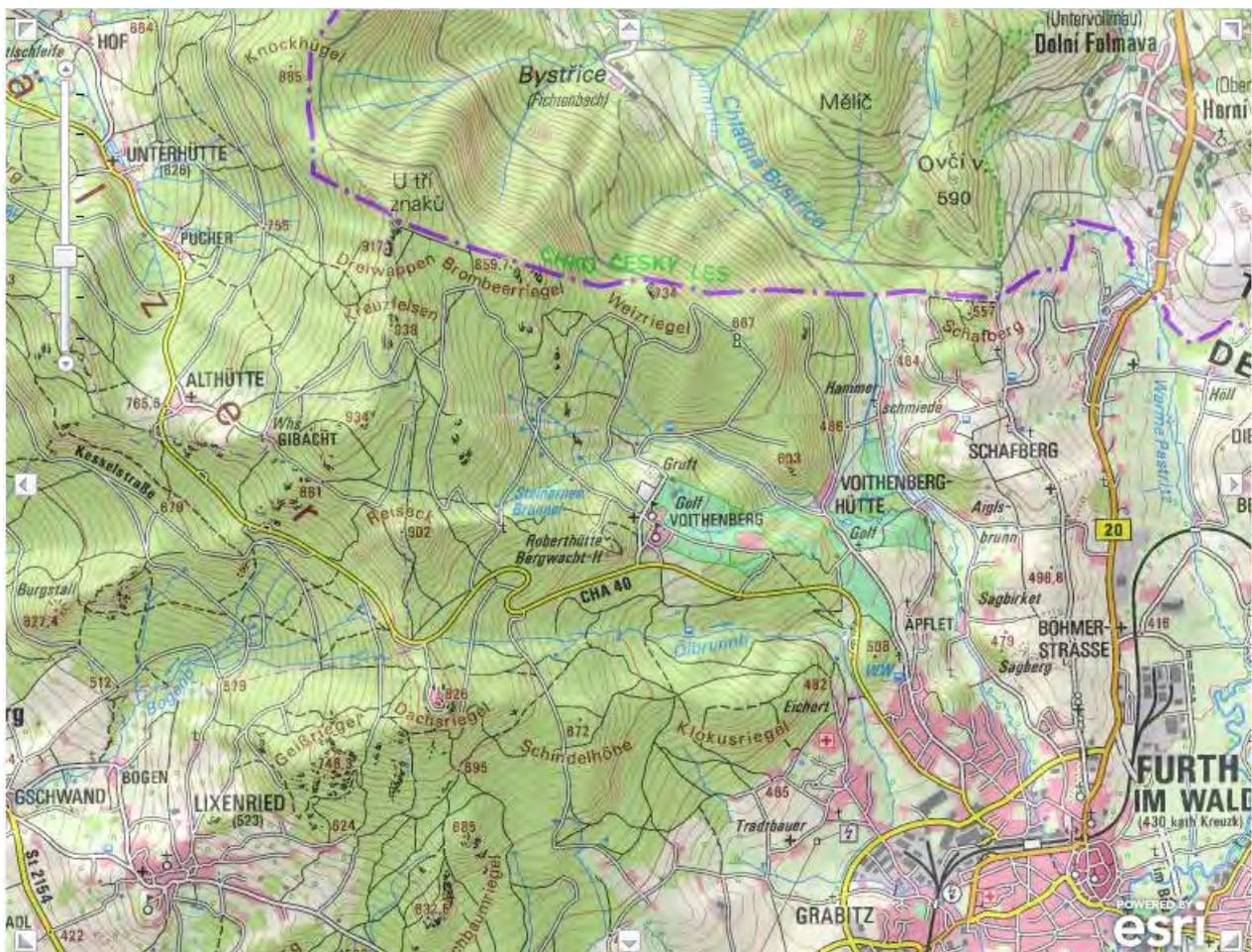
Okrašlovací a sportovní sdružení Český les

společně s dalšími přáteli a milovníky Českého lesa
si dovoluují širokou veřejnost pozvat

dne 1.zář 2012

na akci zvanou

Bystřická procházka s Procházkou

Trať z Plzně do Domažlic a Furth im Waldu

<http://www.trat-180.wz.cz/historie.php>

© 2007-2012 Tomáš Richtr

Vznik trati

Královské město Plzeň mělo o železnici spojující ho se zbytkem Českého království zájem již od poloviny 19. století. V té době bylo však prioritní spojení Olomouce s Prahou a spojení se Saskem a Jaderským mořem. Přesto se Plzeň dostalo podpory v podobě rakousko-bavorské státní smlouvy podepsané v roce 1851, v níž byla mimo jiné dohodnuta i bavorsko-česká dráha. Pustit se do stavby ihned však možné nebylo, neboť trasa měla být upřesněna další rakousko-bavorskou smlouvou. V roce 1854 byl vydán nový koncesní zákon, kterým rakouská vláda přenechala stavbu železnic soukromým společnostem. Poté co stát v roce 1856 další rakousko-bavorskou smlouvou spojení do Bavorska slíbil, se tedy stavbou dále nezabýval.

Zabýval se jí ale Leopold Lämel, prezident pražské Obchodní a živnostenské komory. Ten spolu s knížetem Lotharem Metternichem, knížetem Alfredem Windischgrätzem a dalšími požádal roku 1856 o vydání koncese, kterou v dubnu 1857 císař František Josef I. schválil. Obsahem koncese bylo povolení stavět a provozovat železnice z Prahy do Plzně až na Bavorskou hranici, z Holoubkova do Radnic a Vejvanova, z Plzně přes Cheb na Bavorské hranice, z Plzně do Budějovic a z Chebu do Karlových Varů. Příslib 30 miliónů zlatých však vládě ve Vídni připadal příliš vysoký a částku o 10 miliónů snížila. Následkem toho se L. Lämel se svými společníky koncese vzdal.

Tím se vláda dostala před hrozbu nedodržet slib bavorského spojení. Zachránila ji další společnost, kterou představovala firma Bratří Kleinové, Adalbert Lanna, Hermann Ditrich Lindheim, Franz Richter a Pražská průmyslná společnost pro výrobu železa. Ti získali koncesi opravňující ke stavbě železnice z Prahy do Plzně až na Bavorské hranice spolu s odbočnou dráhou z Holoubkova do Radnic a Vejvanova dne 5. září 1859, spolu se státní zárukou 24 miliónů zlatých. Hned na jaře roku 1860 se začala stavět dráha mezi Domažlicemi a Plzní. Nedlouho poté ale H. D. Lindheim, F. Richter a Pražská průmyslná společnost od koncese odstoupili. Firma Bratří Kleinové tedy přichází s nabídkou na převzetí celého podniku, s podmínkou odstoupení všech akcií, čemuž odstupující akcionáři vyhověli. Tím se v prosinci 1860 zrodila společnost Česká západní dráha, neboli BWB (z německého Böhmische Westbahn).

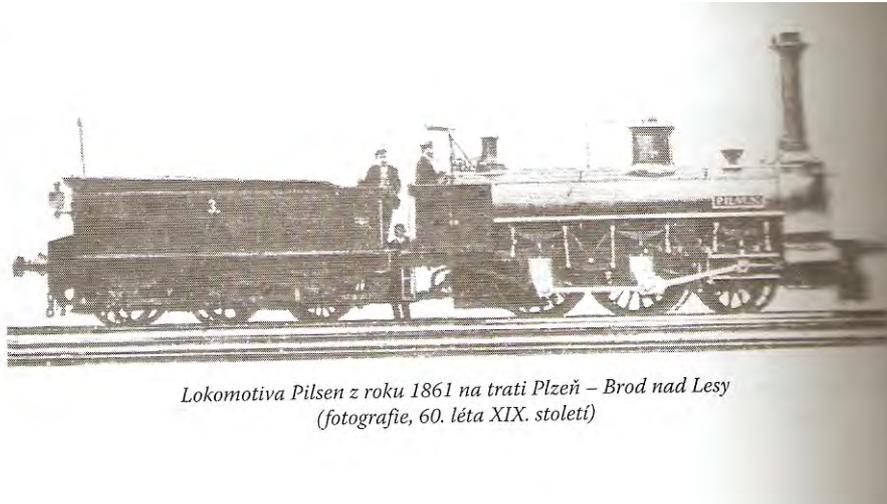
Započatá stavba tím mohla pokračovat, v květnu 1861 se navíc začalo stavět i v Plzni. Předtím však bylo třeba najít vhodné místo pro nové plzeňské nádraží. Město, které chtělo mít nádraží co nejbližší centru, nabídlo společnosti bezplatně prostor kde stála zbrojnice a obecní dvůr (dnes se zde nachází Pedagogická fakulta ZČU). Navzdory tomu bylo ale rozhodnuto postavit plzeňské nádraží na Pražském předměstí, což se do budoucna ukázalo jako prozíravé řešení. Úsek železnice Furth im Wald (Brod nad Lesy) - Plzeň-Skvrňany (70,9 km) byl dokončen za pouhých 17 měsíců. Do dokončení nového plzeňského nádraží byla trať ukončena právě na nádraží na Skvrňanech (nacházejícím se v prostoru dnešní zastávky Plzeň-Skvrňany), kam ke každému vlaku do Bavorska zajížděla z centra města omnibusová doprava se žlutými dostavníky.

Slavnostní otevření trati proběhlo 14. října 1861, kdy v osm hodin vyjel ze Skvrňan do Furth im Waldu třináctivozový vlak tažený lokomotivou PILSEN, v němž seděli mimo jiné František Palacký, nebo F.L.Rieger. V Bavorském Furthu byla k soupravě připojena druhá lokomotiva a dalších 10 vagonů (pro Bavorskou honoraci) a vlak se vydal zpět do Plzně, kam dorazil kolem čtvrté hodiny. Následujícího dne, 15. října 1861, byla na dráze zahájena pravidelná veřejná doprava.

V dubnu následujícího roku bylo dokončeno plzeňské nádraží, takže vlaky přestaly končit svou cestu na Skvrňanech. Na nové nádraží se rovněž přestěhovala výtopna, do té doby umístěná ve Skvrňanech a byly zde postaveny i železniční dílny, které zajišťovaly veškerý servis pro celý vozový park České západní dráhy (roku 1863 již 24 lokomotiv, 80 osobních a 709 nákladních vozů). Nedlouho po otevření nádraží, konkrétně 14. července 1862 byl potom vlakem o 24 vozech taženým dvěma lokomotivami zahájen provoz i na dráze do Prahy-Smíchova. V roce 1864 jezdili z Prahy přes Plzeň do Bavor a zpět pouhé tři páry osobních vlaků denně, přesto přepravili jen v březnu 1864 17 135 osob.

Zdroj informací: kolektiv autorů: Plzeňsko - příroda, historie, život, kapitola: Zrození železnic, autor Pavel Schreier

Na stavbě železnice pracovali krom Čechů, Slováků, Němců i Poláci a Italové a stavba byla provázána řadou neštěstí a ztrát na lidských životech při stavbě tunelu u Dabergu.

*Lokomotiva Pilsen z roku 1861 na trati Plzeň – Brod nad Lesy
(fotografie, 60. léta XIX. století)*

Furth im Wald - historie

- 1086 Erste urkundliche Erwähnung der Siedlung "Vurte" unter Kaiser Heinrich IV.
- 1301 Furth wird erstmals als Zollstätte genannt
- 1332 Bestätigung der Stadtrechte durch Herzog Heinrich XIV.
- 1360 Erster Kirchenbau
- 1470 Errichtung der Grenzhauptmannschaft Furth und Aufbau der „Grenzfahne“ (älteste bayerische Landwehrorganisation)
- 1514 Der Further Grenzhauptmann Sigmund von Seyboltsdorff läßt das "Grenzvisier" erstellen, die älteste kartographische Grenzbeschreibung Bayerns (von Furth bis zum Arber)
- 1633 Verwüstung der Stadt durch die Schweden nach Abzug von Wallenstein
- 1668/69 Bau der Kreuzkirche
- 1703 Gefecht am Antlesbrunn mit Einnahme und Plünderung der Stadt (Spanischer Erbfolgekrieg)
- 1727 Neubau der katholischen Stadtpfarrkirche
- 1764 Endgültige Festlegung des Grenzverlaufs zwischen Böhmen und Bayern durch Kaiserin Maria Theresia und Kurfürst Max Josef III.
- 1861 Anschluß an das Eisenbahnnetz: die Hauptlinie Nürnberg-Prag erreicht Furth i. Wald
- 1863 Der große Stadtbrand vernichtet die ganze östliche Stadthälfte
- 1881 Die erste Further Zeitung "Der Bayerische Wald" erscheint
- 1903 Bau der evangelischen Kirche
- 1946 Furth i. Wald wird Auffanglager für eine Million Heimatvertriebene
- 1964 Wiedereröffnung des Straßengrenzüberganges zur Tschechoslowakei
- 1990 Abbau der Grenzsperrern auf tschechoslowakischer Seite
- 1995 Unterzeichnung der Staatsverträge über Erleichterungen der Grenzabfertigung im Eisenbahn-, Straßen- und Schiffsverkehr sowie über die gegenseitige Unterstützung der Zollverwaltungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechischen Republik im Further Rathaus

Und etwas zum Glas ind Furth im Wald

Im Jahre 1882 brachte die Familie Kupfer, zuerst Betreiber der Voithenberg- und der Fichtenbachhütte, mit dem Bau einer eigenen Fabrik mit angekoppelter Schleif- und Polierwerkstatt das Industriezeitalter nach Furth im Wald. Unter dem Namen "FLABEG" ist das Werk bis heute zu einem der innovativsten Spiegelglasunternehmen Europas angewachsen. Mit der Geschichte der Glasherstellung im Raum Furth im Wald : Waldmünchen : Bischofteinitz beschäftigt sich die Glasausstellung im "Further Landestormuseum". Neben alten Gläsern der "Voithenberghütte" und der früheren Further Glasfabrik zeigt sie auch Gläser von mittlerweile verschwundenen Glashütten im früheren Sudetenland. Die Ausstellung lädt seit Frühjahr 2001 auch zu interessanten Experimenten mit Licht und Spiegeln ein. Die Abteilung Religiöse Volkskunst beherbergt eine beachtliche Hinterglassammlung, insbesondere aus der sogenannten "Neukirchener Schule". Seit Frühjahr 2004 ist hier auch eine umfangreiche Sammlung von "Glasdrachen" zu sehen. Mehrere Multimedia-Terminals widmen sich der Glasgeschichte im Bayerischen Wald und der Glasstrasse. Eine Sammlung von "Glasperlen" und "gläsernen Rosenkränzen" verweist auf die Anfänge der Glasherstellung im Bayerischen Wald. Ebenfalls in die Dauerausstellung aufgenommen wurden gegossene Glasobjekte und Glasperlen des Glasmanufakturers Ralph Wenzel von der "Glasgalerie am Gibacht". Furth im Wald - Sitz der Spiegelglasindustrie

Die Further Land- oder Grenzfahne

Werner Perlinger

http://www.grenzfaehnlein.de/geschichte_grenzfahne.htm

Zum Schutz der Bewohner im Grenzraum bestand wohl schon seit dem frühen und hohen Mittelalter, spätestens aber seit Gründung der Stadt Furth in den Jahren 1331/32 eine Art einer militärischen Organisation. Es ist dabei an das im ganzen Bayernlande mehr oder weniger vorhandene allgemeine ländliche Aufgebot zu denken, das immer dann in Erscheinung trat, wenn das Kriegshorn oder die Sturmglocke den Notschrei ins Land hinausriefen. Man darf diese Art Organisation zunächst als *Landwehr* oder *Landfahne* bezeichnen.

Weitere militärische Entwicklungen bei uns gründen in der stets unruhigen Zeit des 15. Jahrhunderts, als die Stadt Furth

und die Bewohner des Hohen-Bogen-Winkels während der Hussitenwirren und der unmittelbar nachfolgenden bayerisch-böhmischen Adelsfehden den stetigen Einfällen der böhmischen Nachbarn ausgesetzt waren. Allein von 1420 an bis 1433 dauerten im Winkel hinter dem Hohen Bogen die Einfälle der Hussiten.

Laut Inhalt alter Amtsrechnungen wird unsere Stadt bei amtlichen Ausgaben zu den Hussitenkriegen im Jahr 1424 zweimal erwähnt. Der erste Eintrag lautet: „*Item geben und bezalt den(en) von Furtt zu stewr an ir wacht und huet das Jahre ...XII ß (12 Schilling) Pfennige*“. Demnach erhielten die Further Bürger für ihre das Jahr über geleisteten herkömmlichen Wachdienste zu Lasten der üblichen Landessteuer begünstigend einen Geldbetrag, wohl auch um die bedrängte Stadt steuerlich zu entlasten.

Unterricht im Gebrauch der Waffen

Der weitere Eintrag lautet: „*Item es hat Erasem Satelpoger bestellt zwen Schutzen auf den Kirchhof gein Furtt, den ainen acht wochen, den andern VI wochen, den geben yede wochen sechs gross saat (das macht) 1 Lib 12 Pf (1 Pfund Pfennige und 12)*“. Demnach wurden zwei Schützen vom herzoglichen Pfleger Erasmus Sattelbogner, der seinen Pflegesitz in der ausgebauten Burg Kleinaign hatte, an den damaligen Further Wehrfriedhof abgeordnet. Ihre Aufgabe lag wohl weniger in der Verteidigung des Ortes, als darin, die vorhandenen wehrfähigen Further Bürger im Gebrauch der gängigen Waffen zu unterrichten. Damalige Fernwaffen waren die herkömmliche Armbrust und die erst neu aufgekommenen Hakenbüchsen; letztere erste Formen des späteren Gewehrs.

Anfänge der Frei- oder Grenzfahne

Wir dürfen in den im Jahr 1424 oben genannten Wachdiensten wie auch in der Abordnung zweier Kirchhofschützen zumindest für diese Zeit nicht nur die Anfänge, sondern bereits die Existenz einer organisierten herkömmlichen Landwehr sehen, der später erst für den Hohen-Bogen-Winkel speziell titulierten Grenzfahne. So wird in einem Schreiben des Rentamtes Straubing an die kurfürstliche Hofkammer in München vom 18. Mai 1763 hinsichtlich des Alters der Grenzfahne festgestellt: „*Es ist nicht unbekannt, daß diese Freyfahnen von uralten Zeiten, in welchen das Faustrecht überhand genommen und die hussitischen Sekten hin und wieder geschwärmert hätten, errichtet worden sei*“.

Mit ein weiterer schlüssiger Beweis dafür, dass die Bürger damals die Wacht in ihrem damals befestigten Friedhof bei der Kirche und im regionalen Umfeld selbst in die Hand nahmen, berichtet uns eindeutig ein Bittbrief der Bürger an Herzog Albrecht III. um einen anderen Pfleger, geschrieben 2. August 1437. Darin beklagen sie, daß ihnen nun großes Verderben geschehen sei und noch täglich geschehe wegen der Angriffe der Böhmen; und die Bürger weisen darauf hin, dass sie persönlich nicht beim Herzog vorsprechen könnten, da sie ständig „*des Frithofs hieten muessen, dann sie nicht ein or (von lat. hora-Stunde) sicher sein*“. Allein einige Jahre später, 1449/50, erlitt die Stadt im Zuge dieser dauernden Streitigkeiten eine Brandkatastrophe.

Ausbau der Grenzpflege

Um endgültig einigermaßen Ruhe und Frieden in die seit Jahren heimgesuchte Region zu erhalten, verließ der Herzog am 26. März 1451 das „Gut, genannt der Winkel im Aigen mit Namen Furt, Eschlkamb und Neunkirchen“ bis 1465 dem böhmischen Adeligen und ehemaligen Hussitenführer Přibík von Klenova. In diesem Zeitabschnitt begann in der Stadt Furth der Bau eines Grenzpflegerschlosses (etwa ab 1451 bis 1470) als Ersatz für den militärisch und verwaltungsmäßig den Anforderungen nicht mehr genügenden Wehfriedhof bei der Kirche, dem vielleicht eine bereits seit der Stadtgründung bestehende kleinere Turmanlage auf dem

Schlossplatz beigeordnet war (mehr ein Aussichts- und Wachposten).

Zugleich wurde eine Grenzhauptmannschaft als „Hauptmannschaft vor dem oberen Behamischen Wald“ in unserer Stadt eingerichtet, an ihrer Spitze als herzoglicher Beamter und erfahrener Militär der Grenzhauptmann oder Pfleger als oberste militärische Instanz in der Region. Untergeordnet waren ihm die Pflegen von Eschlkamb und Neukirchen. Seiner Befehlsgewalt unterlag die nun länger schon vorhandene Land- und spätere Grenzfahne, bestehend aus den wehrfähigen Bürgern der Stadt und ihres Umlandes, ständig mit zunehmender Zahl der Einwohner vermehrt ausgebaut und entsprechend militärisch für die Aufgaben, in erster Linie zur Sicherung der stets umstrittenen Landesgrenze, schlagkräftig entwickelt. So heißt es in einem Schreiben vom 10. September 1601 an den Herzog: „...wie dann die dey Heußer Furt, Eschlkham und Neukirchen anfangs allein der Ursachen willen erpauen, damit die Landgreniz, welche nach der orten ab und ab am Waldt stritig, umb sovil besser handzehaben, als auch yedes Haus oder dessen Verwalter sein sonderbarer Manschaft, die man auf den Notfall auf zema(h)nen hat“.

So entstand allmählich, straff organisiert, die eigentliche Grenzfahne des 16. bis 18. Jahrhunderts mit ihren regelmäßigen, aber von den Bürgern meist ungeliebten Exercier- und Scharfschießübungen an den Sonn- und Feiertagen. Die militärischen Einsätze betrafen allein kriegerische Vorgänge im Bereich der Hauptmannschaft wie im August 1703 nahe dem Antlesbrunn; nicht aber die Teilnahme an Feldzügen auf Landesebene wie beispielsweise gegen die Türken im 17. Jahrhundert. Ob beispielsweise Further Wehrmänner 1431 im Aufgebot des Reichsheeres gegen die Hussiten bei Taus in der Abteilung des Ritters Erasmus des Sattelbogners dabei waren, entzieht sich unserer Kenntnis. Es darf aber vermutet werden.

Die Liste

Aus früher Zeit hat sich eine militärische Musterungsliste aus dem Jahr 1515 erhalten. Demnach hatten „die von Furt 1 Fannen, 1 Drommell, 1 Raiswagen (Kriegswagen zum Transport der Ausrüstung). Auff den Thorren V (5) Handpuchsen. Gemeint sind hier die drei Stadttore.

Summa der Manschaft LXXXVIII (88 Personen – wehrfähige Männer)

Für „were“ (Die gesamte Wehr besteht aus): LIII (53) puchsen, XVIII (19) Stachl oder armbst (Armbrust), XII (12) Helleparth und IIII (4) Tartschn (sog. Setzschilder).

Militärische Wirksamkeit

Wie die Grenzfahne vor allem unter der Regie der Hauptleute Jörg und Wolf Pfeil, Vater und Sohn funktionierte, möge folgender Vorfall zeigen: 1572 war die Stadt Furth zu einem großen Teil abgebrannt. Als am 5. Juli die Further Bürger sich Bauholz „in der Au gegen den Königsberg“ (heutige Vollmau) holen wollten, trieben 40 bewaffnete „Böhmen und Kodenbauern aus den Dörfern Glitzau, Mordachau, Dulnitz und Hochwärtl“ diese davon. Darauf ließ der Further Hauptmann „mit gewarnen Schüssen“ seine Leute sich eiligst sammeln, stellte die Böhmen und es entspann sich eine regelrechte Schießerei und Schlägerei. Die von Taus beschwerten sich darauf beim Kaiser, „daß am Samstag vor Sankt Johann Hussens Tag die Deutschen und Bayern auf die Böhmen gestoßen, dieselben geschlagen, mit ihren Rohren auf gestrichenen Hannen auf sie gezielt und geschlagen, auch ihre Rohre genommen und teils verjagt, aber sieben davon gefangen hinweg gen Brod (Furth) in Teutschland geführt...“. Das ist so recht ein Beispiel des kleinen Grenzkrieges, der gleichwohl jeden Tag den Einsatz eines jeden in der Grenzfahne organisierten Bürgers fordern konnte.

Abgang der Hauptmannschaft

Verschiedene Schreiben zu Anfang des 17. Jahrhunderts schildern den langsamen Abgang der Hauptmannschaft im Laufe der letzten Jahrzehnte und bringen aber auch - und das ist die eigentliche Kernaussage - einen Hinweis über die früheren guten Zustände innerhalb der Hauptmannschaft, wie: „...daß Jorg und Wolf, die Pfeilen, Vater und Sohn 54 Jahre Hauptleute allda gewesen (sie amtierten von 1520-1574); die haben sehr wohl regiert und Ihren Eid und Pflichten bedacht, sonderlich gegen Böhmen der Grenze wegen guten Fleiß, viele Gefahren und Mut gebraucht. Dagegen (haben sie) auch freie Gewalt gehabt. Als wann sie die drei Kreiden- oder Losungsschuß

(Signalschüsse mit Kanonen, wahrscheinlich vom Lärnenturm aus) zu Furth (die noch im Gebrauch und derentwegen eine Tagwache ist) getan, sind solbalden darauf zu Eschlkam auch drei und zu Neukirchen auch drei, ja wohl gar zu Kötzing, Regen und so fort von einem Amt zum anderen gegangen, da in dem ganzen Winkel Lerma (Alarm, davon der Name Lärnenturm) worden, jeder von seiner Arbeit mit seiner Bewehr seiner Pflege zu laufen und bei Strafe (für) Leib und Gut erscheinen müssen. Die Ungehorsamen sind vom Hauptmann gestraft worden.

Deswegen (sei) ein solcher Gehorsam gewesen, daß sie öfters die Böhmen bei ihrer Streife und Grenzgang erwischt, mit Gewalt die abgetrieben und was sich verhindert oder auf (einen) Baum gestiegen, heruntergeschossen, oder mit Wurfbeilen herunter geworfen und tod geschlagen haben...Seither aber ist die Hauptmannschaft) in großen Abgang gekommen...".

Privilegien und öffentliche Repräsentation

Die Mitglieder der Further Fahne besaßen auch das im übrigen bayerischen Lande nur sehr selten gewährte Recht der „freien Pürsch...um guet Schützen zu ziglen“, also das Jagdrecht in den gemeindeeigenen Fluren und in den herzoglichen Wäldern. Dieses Privileg wurde mit Aufhebung der Grenzfahne abgeschafft.

Die Grenzfähnler waren auch verpflichtet, alljährlich an Fronleichnam in Rüstung an der feierlichen Prozession teilzunehmen. Die Schützen feuerten bei den einzelnen Evangelien auf Kommando

Salut. Im Jahr 1668 berichtet die Stadtkammerrechnung: „An Corporis Christi ist den gebrauchten Schizen ain halb Virtl Weisspür geben, und den Herrn Preubeamten dafür bezalt worden: 3 f (Gulden) 7 Kreuzer“.

Im Jahre 1608 hatte die Stadt Furth für die Grenzfahne 179 Mann zu stellen; Eschlkam der Markt samt der Baurtschaft des Castenamts Kötzing 149; Neukirchen der Markt samt der Bauernschaft des Castenamts 256; die Bauernschaft Sengenbihel und die zwei Rappendorf 25 und Schachten 14 Mann. Insgesamt konnten im Bedarfsfall 623 Mann aufgeboden werden. Neben der Fußvolkfahne besaß die später erst aufgestellte Reiterabteilung auch eine Standarte, so dass die Wehrorganisation im 17./18. Jahrhundert insgesamt über zwei Fahnen verfügte.

Auflösung der Frei- oder Grenzfahne

Im Jahr 1767 wurde in ganz Bayern das bestehende Milizsystem aufgehoben und die Aushebung für das stehende Heer vorgenommen. Dieser Akt bedeutete das Ende der Further Frei- oder Grenzfahne. Für die

Grenzhauptmanschaft in Furth kam am 6. Februar 1771 vom Rentamt Straubing dazu ein eigener Erlass heraus.

Ganz abgekommen ist das von Max III. Joseph aufgehobene Milizsystem nicht. Durch die organische Verordnung vom 6. Juli 1806 ist es wieder erneuert worden in der sogenannten Nationalgarde, in welcher die Bürger- und Landwehr die 2. Klasse bildete. 1814 hatte sie die Bezeichnung Landwehr erhalten und sollte dem aktiven Heere als Reserve dienen. Furth hat 3 Kompagnien dieser Bürgermiliz aufstellen müssen wie Füseliere, Schützen und Kavallerie, die sich aus etwa 300 Mann zusammensetzten.

http://www.grenzfaehnlein.de/geschichte_grenzfahne.htm

Vrbova alej - Dubovka

Dílo ing. Jana Bendy (Městské lesy Domažlice)
ing. Jiřího Kadery (CHKO Český les) a Jana Skaly ml.

Alej je dlouhá 800 m a tvoří ji 86 dubů letních vysokých 24 – 26 m. Jejich stáří je minimálně 150 let, největší má obvod 400 cm. Lemují cestu vedoucí podél kanálu přivádějícího vodu do brusíren a leštíren skla ve Fichtenbachu

Dále vybíráme z knihy Zdeňka Procházky: Sklářství v Českém lese, Průvodce historií Západních Čech č.3 (1999)

Více a lépe nejen o Bystřici a jejím sklářství si čtenář počte a svou duši potěší v knihách pana Zdeňka Procházky:

Putování po zaniklých místech Českého Lesa I. Domažlicko (2007)

Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku (2009)

Domažlické mlýny, mlynáři a mlýnská chasa (2010)

PANSTVÍ KRÁLOVSKÉHO MĚSTA DOMAŽLICE

Část hraničního hvozdu při staré zemské stezce náležela od nepaměti pod správu královského města Domažlice. O značnou část majetku připravily město pobělohorské konfiskace. Lesy mezi Domažlicemi a státní hranicí si však město udrželo a po listopadovém převratu v r. 1989 mu byly jako historický majetek města vráceny.

Dolní Fichtenbašská Hut'

Fichtenbach, Fichtenbacherhütte, Untere Fuchshütte, Fuchshütte, Fuchsova Hut', Bystřice

K. ú. Folmava, okres Domažlice

Turistická mapa KČT 1:50 000, č. 63 - Chodsko

Přesná lokalizace

(nejstarší stanoviště) 80 mm od západní sekční čáry
416 mm od jižní sekční čáry

K nejvýznamnějším sklárským lokalitám Českého lesa, izolovaným do značné míry od okolního světa, náležela v minulosti Fichtenbašská Hut'. Název byl stejně jako u většiny sklárčen několikrát změněn. Po roce 1945 získala lokalita, v níž již dávno sklárské pece vyhasly, český název Bystřice. V něm se odráží jméno potoka Chladné Bystřice (Kalte Bastritz), který hlubokým údolím protéká. Bystřická kotlina je na jihozápadě ohraničena strmými úbočími hraničního masivu se známým hraničním bodem U tří znaků (Dreitwappen) a vrchem Smučí (Fichtenfels). Západní a severní stranu kotliny vymezují zalesněné svahy čerchovského hřbetu. Kotlina je otevřena do Bavorska, odkud byl vždy nejsnazší přístup. Z české strany zajišťuje přístup klikatá lesní cestička odbočující ze silnice Domažlice - Furth im Wald v prostoru mezi Babylonem a Českou Kubicí. Protože Bystřice dnes leží na území přírodního parku Český les, je komunikace pro běžný provoz uzavřena. Nejschůdnější pěší cesty vedou do zapomenutého údolí Fichtembachu z Folmavy, ze které je centrální prostor kotliny vzdálen 5 km.

Divoké a ještě v 17. stol. zcela opuštěné údolí Chladné Bystřice náleželo původně k Bavorsku. Teprve po tzv. válce o španělské dědictví připadla v r. 1707 tato část území k českému království a pod správu města Domažlice. Hraniční smlouva mezi císařovnou Marií Terezií a bavorským kurfiřtem Maxmilianem Josefem byla definitivně stvrzena teprve 3. března 1764. Z této nepřehledné situace vznikaly často různé majetkové spory. Přímo nad bývalým Fichtenbachem leží turistický přechod U tří znaků. Právě zde se setkají hranice Čech, Bavorska a Horní Falce. Při konečné úpravě nové hranice v r. 1766 sem byly do skály vytesány znaky všech tří zmíněných zemí (Procházka, 1997, 68).

První zmínky o Fichtenbašské Huti se vztahují k r. 1710. Za jejího zakladatele je považován skelmistr z Křížové Huti u Nemanic Jan Jirí Schmaus. Tento údaj poprvé publikoval J. Blau, který jej patrně získal z matrik blízkého bavorského městečka Furth im Wald (Brod nad Lesy), kam byl až do r. 1782 Fichtenbach neoficiálně přifařen. Zcela prů-

Fichtenbašská Hut', kaple sv. Karla kolem sklárny v r. 1935 - Fichtenbacher Hütte, im Jahre 1899

Fichtenbašská Hut', likvidace komína staré sklárny v r. 1935 - Fichtenbacher Hütte, Liquidierung des Kamins der alten Glashütte im Jahre 1935

Fichtenbach (Bystřice), „Restaurante města Domažlice“ kolem r. 1930 - Fichtenbach, „Gaststätte der Stadt Domažlice“ um 1930

kazné zprávy o huti se objevují v tereziánském katastru z r. 1757. Ve spisech ke katastru a fási z r. 1713 se na panství města Domažlic mluví o skelné huti položené v hraničních lesích, které musí být jako stará hraniční ochrana země chráněny. To ovšem nebrání tomu, aby domažlickí mohli dříví, kterého bylo v lesích dostatek, „Bavořanům a Falcům“ prodávat. Sklárna vyráběla tabulové sklo, okenní sklo a „patterle“ (korálky pro růžence). Nájemce platil ročně vrchnosti 250 zlatých a zaměstnával 9 tovaryšů za roční mzdu 50 zlatých. Mimo čimže měl sám vydělat 200 zlatých. Ve fási z r. 1713 není huť připomínána jménem, v příznamení z r. 1753 se již objevuje ves Fichtenbach s 10 chalupami (kol., 1970, 3, 222).

Další zprávy o zdejší huti se vztahují k r. 1722, kdy je jako nájemce sklárny jmenován nám již známý Jiří Schmaus (Štíess, 1956, 224). Nástupcem Jiřího Schmause se stal jeho druhý syn Antonín, který se po r. 1743, kdy otec zemřel, připomíná jako samostatný nájemce. Jeho ženou byla Marie Terezie ze sklárského rodu železnorudských Hafenbrádlů. Antonín Schmaus byl nájemcem huti, která náležela královskému městu Domažlicím ještě v r. 1765 (Höll, 1966, 57).

Zanedlouho získal pronájem podniku sklárský mistr Jan Baltazar Fuchs, který sem přišel ze sklárny v Reichenthalu (dnes zaniklá ves Hraničky u Rozvadova). V r. 1772 přešel nájem huti svému synovi Antonínu Zachariášovi, který si v r. 1763 vzal za manželku Annu Barboru Hafenbrádlou, dceru sklárského mistra z Gerlovy Huti (Gerlhütte) u Javorné (Seeviesen). Podle údajů z domažlických pozemkových knih zakoupil v r. 1783 Antonín Fuchs Fichtenbašskou Huť s příslušnými lesy do dědičného nájmu za 8 000 zlatých, s povinností odvodu roční čimže městu ve výši 600 zlatých. Antonín Zachariáš Fuchs zůstal majitelem sklárny až do r. 1801. Za něho se výrobní kapacita huť značně zvýšila. Zatímco v r. 1783 zde pracovalo 7 tovaryšů a 10 pomocníků, zaměstnávala huť v r. 1793 již 13 tovaryšů a 23 pomocníků. Počínaje r. 1793 jsou na Fichtenbachu poprvé připomínány huť dvě se šestnácti pánvemi, v nichž se vyrábělo tabulové sklo.

Posuny česko-bavorské hranice v prostoru Fichtenbachu přinesly Fuchsovi nemalé potíže. Na část lesa využívaného sklárnou si činili nárok měšťané ze sousedního Furth im Wald a dávali to podnikavému skláři i jeho zaměstnancům jednoznačně pocítit. Také bavorští pytláci, kteří lesy za českou hranicí stále považovali za vlastní, švalvi proti Fuchsovi. Výsledkem byl ten, že Fuchs i jeho dělníci, kteří pro odlehlost domažlické fary navštěvovali pravidelně kostel ve Furthu, chodili na mše téměř s nasazením života. Fuchs proto nechal r. 1772 nedaleko sklárny postavit kapli, aby se tak vyhnul stálým problémům s furtškými. Podle historicky neověřených zpráv byla kaple vystavěna na místě zvaném Falbenau, tímto jménem byla původně nazývána Folmava (Thomayer, nedat., 1).

V r. 1798 zakupuje úspěšný sklárský podnikatel Antonín Fuchs od augustiniánského kláštera v Domažlicích dvůr Rejkovice u Draženova, kam odchází jako vdovec hospodařit.

Krátce nato, r. 1801, zakupuje fichtenbašské sklárny syn Antonína Fuchse Benedikt. K tomu přání na neregistrovaném místě v r. 1800 100 000 zlatých

V době jeho vlády zahrnutý i dlhuhy a pohledávky zbývajících členů rodiny. Jednalo se především o Benediktova bratra Františka, který s nevelkými úspěchy podnikal na Štírašské Huťi a Goldbrunnské Huťi. Mimo Fichtenbašské huťi, která je po rodině majitele nazývána Fuchsovou Huťí (Fuchshütte) se Benedikt Fuchs stává nakrátko i nájemcem Goldbrunnské Huťi a sklárské huťi na Peci.

Až 10 letech 19. stol. dochází v důsledku napoleonských válek ke všeobecnému úpadku sklárny, který poznamenává i provozy ve Fichtenbachu. Souhrou nešťastných událostí sklárny, který poznamenává i provozy ve Fichtenbachu. Souhrou nešťastných událostí sklárny dne 30. 6. 1811 vyhořela.

Podrobné informace o sklárně Benedikta Fuchse na Fichtenbachu podává v r. 1819 hrabě komitář Fortwängler, který konstatuje, že úpadek sklárny je zcela zjevný a nezměnitelný. Dále sděluje, že k huťi, která před osmi lety vyhořela, je připojena brusina s ústřím, která zpracovává sklo z huťi a je rovněž ve vlastnictví Fuchse. Zásoby materiálu jsou tak malé, že musí být doplňovány průběžně od tavby k tavbě. Takto získané tabulové sklo je velice nekalití a podřadné. Se sklárskými dělníky nebylo již 3 roky provedeno vyúčtování. Od r. 1804 pracovala na Fichtenbachu opět druhá huť zvaná Hintere Fuchshütte, která vyráběla duté sklo. Byla však již 4 roky po svém otevření vyhašena pro nedostatek dřeva. Stejně nepříznivé zprávy charakterizují práci ve sklárně i v následujících dvou letech, kdy špatně placení dělníci chodili do sklárny krátkodobě, když byl Fuchs schopen platit. V r. 1823, kdy byl již konkurz sklárny neodvratný, zde příležitostně pracovali 4 tovaryši a 5 pomocníků.

V tomto kritickém období zakupuje v r. 1823 od B. Fuchse sklárnu za 73 200 zlatých a roční činží 600 zlatých hrabě Filip Kinský. Zrcadlárna hrabat Kinských ve Sloupu u České Lupy byla v provozu již v r. 1736. Právě pro ni hledal Kinský vhodný provoz za příslušný plynulou výrobu zrcadlového skla. V té době již vlastní sklárny v šumavských Práchech (Staubenbach). Z ekonomického hlediska se nám dnes zdá převažení skleněných tabulí mezi Fichtenbachem a zrcadlárnou v severočeském Sloupu zcela nesmyslné. Z dobových pramenů přelomu 18. a 19. stol. se však dozvídáme, že tabulové sklo muselo být k zulfuchnění broušením a leštěním převaženo z Čech, kde stálo jen velice málo brusíren a řezání, do Norimberka a zpět (Štíess, 1956, 226 - 228). Je pravděpodobné, že právě ve 20. a 30. letech 19. stol. vznikly v údolí Chladné Bysřice téměř všechny brusirny a řezárny skla zanesené na mapě stábilního katastru Fichtenbachu z r. 1838.

Zanedlouho po získání sklárny postihla nového majitele nehoda, která čas od času navštívila každý sklárský provoz. Dne 27. 1. 1828 vyhořela tzv. horní skelná huť ve Fichtenbachu, v níž tehdy pracovali 4 tovaryši, kteří vyráběli skleněné tabule, a 2 učni. Pro Filipu Kinskému převzal sklárny nakrátko jeho syn Karel, který zemřel již r. 1831 a za svého života se věnoval spíše vojenské kariéře než průmyslovému podnikání. Za dědice sklárny ustanovil syna Karla, který musel zbývajícím členům sourozencům vyplatit odstupné ve výši po 50 000 zlatých. V r. 1839 měl Fichtenbach podle Sommerovy Topografie 25 domů a 151 obyvatel. Mimo sklárnu se dvěma pecemi zde pracovaly 4 brusirny a leštěrní skla. Další zprávy o huťi se objevují teprve v r. 1846, kdy domažlický měšťák magistrát nechce Kinským povolit provoz v tzv. Horní Fichtenbašské Huťi. Město poukazuje na to, že huťi mimo jiné tím že na stávající huťi vyrábí

kvalitní bílé zrcadlové sklo. Na druhé huti by však chtěl vyrábět zrcadlová skla tzv. židovské míry, pro jejichž výrobu by postacili i podřadné druhy dřeva, které by jinak shnilo. Již na počátku r. 1847 byla druhá sklárna zprovozněna, ale její provoz domažlický magistrát ihned zakázal. Udal však podmínky, za nichž by mohla fungovat.

V r. 1856 Karel Kinský umírá a hut' přechází na jeho dosud žijící matku Elizabetu Kinskou. Kništi nechali v centrální části Fichtenbachu vystavět malý zámček, který byl využíván vrchností při návštěvách lesního panství.

V r. 1872 prodává Elizabeta Kinská hutě ve Fichtenbachu bance Kredit Faucier za 900 000 zlatých, od níž je získává firma Kupfer a Glaser.

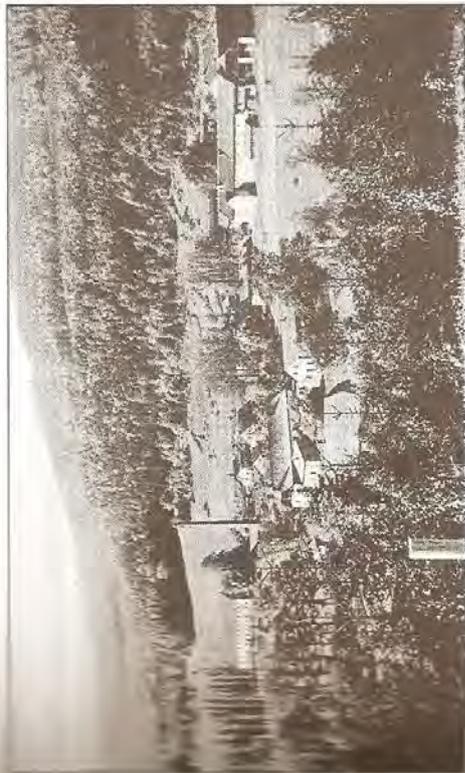
Společněky jmenované firmy byli Alois Kupfer, žijící ve Vídni, Eduard Kupfer z bavorského Frauenreuthu a Zikmund Glaser, který se zdržoval přímo na Fichtenbachu. Malý sklářský statek se tehdy skládal ze zámku se zahradou a skleníkem, 125 ha poli, 175 luk a 250 ha pastvin a lesů. Mimo sklárny a zušlechťujících provozů zde pracovala píla. Na počátku 20. stol. se zdejší výroba skla značně snížila. V r. 1908 byla sklárna přenesena do Kriegenau, ale na Fichtenbachu se v omezené míře pracovalo dále až do r. 1934. Podle údajů spisovatele Jana Vrby vyráběli tehdy skláři již jen skleněné rukojeti děšnických kaluzářů, téžítka s pestřími květy, skleněné součásti jehlic do vlasů a drobné turistické suvenýry. V r. 1922 odkoupilo fichtenbašský statek zpět město Domažlice za 4 milióny korun (Thomayer, nedat., 2).

V období socialistického Československa byla Bystřice, položená v hraničním pásmu, zcela nepřístupná. V zámětku sídlila rota pohraniční stráže. Staré položitěné šlefy stejně jako zbytky sklárny a chalupy bývalých osadníků byly zcela rozbořeny. Po r. 1989 byl Domažlicím jejich historický majetek včetně fichtenbašského údolí navrácen.

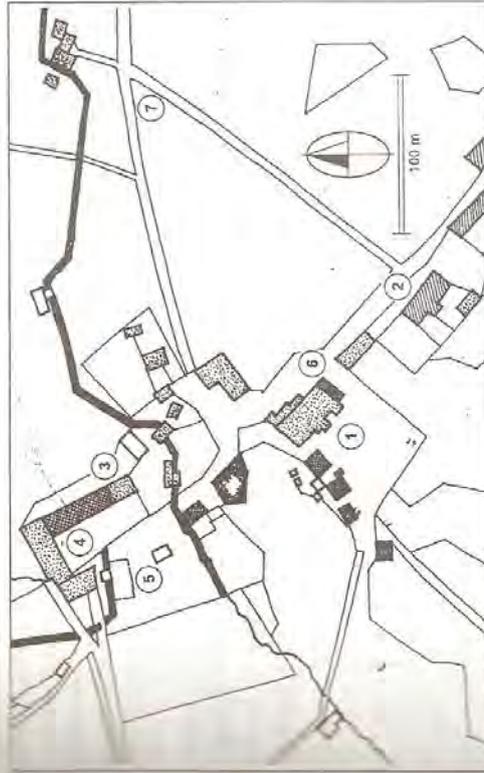
Na závěr historie zapomenutého údolí, jak Fichtenbach nazval ve své knize „Zapomenuté údolí“ Jan Vrba, nechme promluvit spisovatele, který byl svědkem rychle se vytrácející slávy zdejších sklárů: „Potom se pán odstěhoval (míně Zikmund Glaser) a do Zapomenutého údolí se nastěhovala poslední éra sklářské slávy...“

I zabouřil veselý a hýřivý život v místě, do něhož se již chystala bída. Hospoda se zase rozhlučela jako za dnů největší slávy, pivo v ní teklo proudem, šustily karty a lípavě se klady na stůl. Vrčela kostka ve dvou číších a propadala otvorem ve větší z nich na šest pomalovaných polí voskového plátna, které je nejtěležitější součástíou zakázané hazardní hry „orlíčka“. Ozýval se z té hospody ve všedních dnech zpěv podhapilých a v neděli a ve svátek tam bouřila muzika, při které se veselili chlápci s neupejpavými děvčaty...

Přivozat, který sem dodával pivo, vážil si velmi šenkýře ze Zapomenutého údolí a čínil mu velmi cenné ústupky a výhody, neboť to byla nejlepší hospoda ze všech co jich měl a vypilo se v ní nejméně 5x tolik, kolik v jiné, která do spotřeby následovala v pivovarských knihách hned za ní. Nebylo však divu, že šlejiřtům v Zapomenutém údolí pivo tak bralo. Mějí jím co zalévat...“ (Vrba, 1926, 19 - 20).

Fichtenbach (Bystřice) kolem r. 1930 - Fichtenbach um 1930

Fichtenbach (Bystřice) na mapě s. k. z r. 1838; 1) sklárna, 2) zámček, 3) hospoda, 4) hospodářský dvůr, 5) šlefy založený r. 1850, 6) kaple sv. Karla, 7) místo, kde stojí pomník obětem 1. světové války (KV Domažlice) - Fichtenbach auf der Katastralkarte von 1838; 1) Glashütte, 2) Schloßföchen, 3) Schenke, 4) Bauernhof, 5) das 1850 gegründete Schleifwerk, 6) Kapelle St. Karl, 7) Standort des Denkmals für die Opfer des Ersten Weltkrieges

Poloha a pozůstatky sklárny

S nejstarším přesnějším zaměřením Fichtenbašské sklárny se setkáváme na mapě josefského vojenského mapování z let 1764 – 1768. V údolí je již zakreslena vedle vlastní dolní huti i tzv. horní huť, položená necelé 2 km proti proudu Chladné Bystřice. Přesnou polohu sklárny i její schematický půdorys přináší katastrální mapa Fichtenbachu (k. ú. Fohmava) z r. 1838. Zde je nepravděelná budova sklárny zakreslena jako spalná – její stavba byla tedy z větší části dřevěná. Těsně ke sklárně přiléhala kaple zasvěcená sv. Karlovi, kterou vystavěl patrně některý z hrabat Kinských, u nichž bylo toto jméno v oblibě. Tento sklárský provoz síce později zanikl, ale kaple sv. Karla se udržela až do likvidace vsi po r. 1945.

Nástupkyně této sklárny byla vystavěna jen pár metrů odtud, za cestou, která vede k bývalému zámečku. Stalo se tak zřejmě v průběhu 2. pol. 19. stol. Budova této sklárny je zobrazena na mladších katastrálních mapách a její podobu přibližně i staré fotografie z období kolem r. 1900. Na nich je zobrazena jako velká zděná budova, z jejíž střechy vystupují 2 hranolové komíny. V těsné blízkosti budovy se tyčí ještě vysoký válcový komín, který sklárnu přežil a byl odstřelen r. 1935. Na nejstarší fotografii Fichtenbachu je mimo právě zmíněné huť zachycena ještě další rozlehlá budova s vysokým čtyřhranným komínem, která nemůže být ničím jiným než další sklárnou. Tato typická budova sklárského provozu je zachycena i v turistickém průvodci z počátku 20. stol. (Dufek, nedat., 78). Stávala nad rybníkem při silnici naproti budově bývalé školy. Její stavba byla z větší části dřevěná. Nezachovalo se po ní ani viditelné základy zdivo, v jejích místech stojí pouze stará kovová nádrž, která může být součástí jejího bývalého vybavení. Bez viditelných zbytků zmizely i další dvě výše popsané sklárské budovy, jejichž holá místa můžeme ještě dnes přesně určit (viz plán s popisem).

Stejně zmizela z povrchu i tzv. Horní Fichtenbašská Huť, která stávala 2 km severozápadně při pramenech Chladné Bystřice. Dnes je zde vidět pouze rybník s mohutnou hrází. U něho stával donedávna malý lovecký zámeček, který byl rozebrán na stavební materiál. Povrchovým průzkumem je možno pod zříceninou zámečku nalézt fragmenty tavicích pánví a zlomky surového skla.

Horní Fichtenbašská Huť

Hintere Fuchshütten,

K. ú. Fohmava, okres Domažlice

Turistická mapa KČT 1:50 000, č. 63 - Chodsko

Dějiny sklárny i její umístění popsány společně s lokalitou Dolní Fichtenbašská Huť

Předpokládaná lokalizace 60 mm od západní sekční čáry
450 mm od jižní sekční čáry

20

Hřteřovice

č. ú. Hřteřovice, okres Domažlice

Turistická mapa KČT 1:50 000, č. 63 - Chodsko

Lokalizace není známa

U osídlené sklárny nás informuje pouze několik náhodných zmínek nalezených J. Blahou, 1984, 70, 80, 85. V r. 1654 se na huť v „Richowitzích“ u Domažlic připomíná sklárňák Michl a Abraham Franzovi. Jednalo se snad o stejného Michla Franze, jenž měl r. 1648 propachtovávat huť ve Vogelsangu. Ještě v r. 1713 je na zdejší huť zmiňován Johann Kerdl (Gerl). V tereziánském katastru se zdejší sklárna již nepřipomíná. Zanikla patrně pro nedostatek dřeva a domažlický magistrát se soustředil na provoz nové sklárské huť ve Fichtenbachu.

Do dnešních dnů se po této dávno zaniklé huť nedochovaly žádné stopy. O jejím bývalém umístění neprozrazují nic místní jména tratí ani regionální literatura.

Brusírny a leštírny na Chladné Bystřici

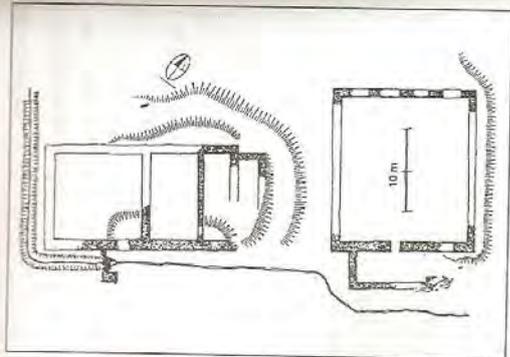
Nejstarší brusírny a leštírny, které zpracovávaly surové sklo ze zdejších, od okolního světa izolovaných hutí, vznikaly již za skelmistrů Fuchšů. Zcela konkrétní zmínky o brusírně a leštírně při zdejší huť se vztahují k r. 1819, kdy měl sklárnu v nájmu Benedikt Fuchs. K rychlému rozvoji zušlechťovacích provozů dochází po r. 1823, kdy fichtenbašské sklárny získává hrabě Filip Kinský. Sommerova Topografie, 1839, 131 zde popisuje osm sklárny již 4 brusírny a leštírny. V r. 1852 zaměstnávaly fichtenbašské sklárny přes 100 dělníků, 34 dřevorubců a 3 povozníky. Na zušlechťovacích provozech pracovalo 20 hroubů, 18 leštíků, 4 pokladači zradel, 1 řezař a 30 tzv. doucieren - dobrušovačů. Od konce 19. stol. začínají nevyužité provozy chátrat. Jejich stav ve 20. letech 20. stol. přibližuje spisovatel Jan Vrba ve svém románu „Zapomenuté údolí“ na straně 39: „Asi 150 m v lese je ještě jedno stavení, které je zachovalejší a v poschodí obydleno. A o kousek dále je druhé na volnější prostotoře vedle zbořeniny a ještě kousek dál třetí, které už je skoro utopeno v lese. Všechna ta tři stavení mají prázdná přístřeší, poněvadž tam kdysi byly šlejtířské dílny. Nyní jsou tam skladiště dříví a všelijakého hamparádi - chlívky pro kozy a kurníky.“ Jeden ze šlejtířů, v němž se scházeli pašeráci, popisuje J. Vrba podobněji:

Údolí nad Bystřicí (Fichtenbachem), kde část šlejtířů pracovala, se jmenovalo Amerika. Ke vzniku tohoto jména se vztahuje patrně pravdivý příběh. Jeho protagonistou byl mladík z nedaleké vsi Šitboře, který se proti vůli svého otce oženil s vytozenou dívkou. Protože mu doma šlejtíř nekvetlo, nechal si vyplatit svůj podíl ze statku a po vsi rozhládal, že odjíždí do Ameriky. Již dříve si ale domluvil práci v jedné z fichtenbašských brusíren. Po čase se otec o synově útočiči dozvěděl, navštívil brusírnu a posměšně ji nazval Amerikou. Název se mezi veselými šlejtíři ujal a brusírně potom již neřekli jinak než Amerika.

21

Stroj na Chladné Bystřici - patrně č. 4 kolem r. 1900 - Schleifwerk auf der Katten Bastritz - wahrscheinlich Nr. 4 um 1900

Situace sítěka leštírny na Chladné Bystřici z r. 1999 (č. 3, 4 a 5) - Situationsskizze der Polierwerke auf Chladná Bystřice (Kalte Bastritz) von 1999 (Nr. 3, 4 und 5)

Rychlý konec přinesly polorozpadlým budovám v 50. letech 20. stol. vojenské buldozery. Zachovalejší stavby byly zcela zbořeny, aby se v nich nemohli ukrývat „nebezpeční agenti“ při svých častých cestách přes hranici. Ušetrěny byly pouze šlejtů, které čas již dříve změnil v ruiny. Přes značný stupeň poničení patří dnes některé ze zdejších šlejtů k nejzachovalejším na Domažlicku i Tachovsku.

Potok Chladná Bystřice (Kalte Bastritz) pramení v kotlině na úpatí Čerchova a protéká rybníkem, v jehož blízkosti stála dříve Horní fichtenbašská sklárna. O 2 km níže protéká centrální částí Fichtenbachu, kde se do ní vlévají další přítoky. Na spodní části potoka pracovalo na 2 km dlouhém úseku potoka přerušeném státní hranicí nejvíce zúštěňovačích provozů.

V následujícím soupise jsou jednotlivé provozy uvedeny za sebou ve směru od hranice proti proudu potoka.

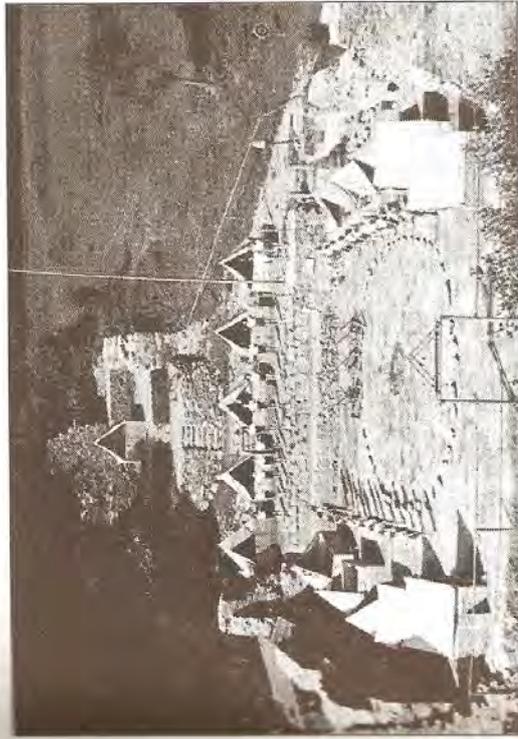
Poloha a pozůstatky brusíren a leštírny

1) Přmo na státní hranici stál mlýn, v jehož nevýrazných zříceninách leží dosud několik mlýnských kamenů. Nad rozvalinami stojí litinový křížek datovaný r. 1857. Mlýn je označen na mapě s. k. z r. 1838 č. 54.

3) Střed mlýn, při cestě, která vede na Folmavu, následoval objekt označený na mapě č. 53. Zdvog budovy, rozdělené příčkami na 3 prostory, dosahuje místy výšky 11-13 m. Zachováno je také koryto náhonu a šachta pro vodní kolo.

3) Zříceniny dalších z průmyslových objektů jsou ukryty v hlubokém meandru údolí. směr horný přístup k budově zapříčinil poměrně zachovalý stav zříceniny. Objekt využívaný jako leštírna byl vybudován krátce po r. 1838. Budova dosahovala rozměrů cca 40 x 34 m. Její zdvo vystupuje ze dna vodního kanálu do výšky téměř 5 m. V interiéru jsou zachovány zděné sokly k uchycení leštících stolic. Zeď obrácená k náhonu je nejdlouhší a dosahuje tloušťky 150 cm. Jejím zdívkem procházely hřídele dvou mohutných vodních kol, které poháněly 2 samostatné stroje umístěné pod podlahou stavby. Podzemní prostory strojoven označují v terénu 2 výrazné depress. Z hluboké šachty, která se odvětvuje dřevěná kola, odvádějí vodu podzemní kanál položený v hloubce 4 m pod povrchem. Jeho průběh označují 3 hluboké vodou naplněné šachty, jejichž prostorem bylo možné sestoupit na dno kanálu. Při pohledu na toto pozoruhodné technické dílo nám vyvstane na mysl, kolik lidské práce zde přišlo vnitř, vždyť tento důmyslný provoz poháněný horskou bystřinou tu pracoval pouhých 50 let.

4), 5) Následující provoz složený ze dvou těsně nad sebou položených leštírny patří k nejstarším a nejmohutnějším z bystřické kaskády. Na mapě s. k. jsou budovy označeny č. 57 a 58. Spodní leštírna je s velkou pravděpodobností zachycena na staré pohled-

Chladná Bystřice, zříceniny zúštěňovačích provozů č. 4 a 5 v období mezi světovými válkami - Kalte Bastritz. Ruinen der Verdichtungsbetriebe Nr. 4 und 5 in der Zwischenkriegszeit

nicí (viz foto). Ve 30. letech 20. stol. tábořili ve zříceninách oddíl domazlických skautek, který si oba šleji upravili na pozoruhodné tábořiště (viz foto). Dolní budova dosahovala rozměrů 17 x 21 m, její zdivo je místy zachováno do výšky 3 m.

Jen o 8 m výše stála další budova položená na stejném náhonu. Její obdélný prostor 25 x 12 m byl rozdělen několika příčkami a obsahoval i zahloubený prostor strojovny. Náhon tohoto provozu je dosud funkční a voda zde padá do šachty, v níž se kdysi s hlozmem otáčelo vodní kolo. Popisovaný provoz je zřejmě zachycen na fotografiích z výletu Klubu českých turistů v r. 1893 (viz foto).

6) V lukách o 250 m výše ležel provoz, vystavěný teprve po r. 1838. Z budovy zůstává jen zeď s otvorem pro hřidel vodního kola. Nad šlejtem vedou lukami souběžně 2 náhony, které zásobovaly vodou provozy s pořadovými čísly 6 a pořadovými čísly 4 a 5.

7) Opět asi o 200 m výše ležela na stejném náhonu brusárna zakreslená na mapě s. k. z r. 1838 pod č. 62. Stavba zcela zmizela. Zbývá pouze vyvýšené koryto náhonu.

8) Jako další v kaskádě následovala tentokrát leštrna vybudovaná zde již před r. 1838 a označená č. 64. Vrstvy červené hlíny prozrazují ještě dnes, že zde pracovala leštrna. Poslední zbytky zdíva již dávno zničily buldozery.

9) Téměř 400 m odtud proti proudu potoka pod starou cestou, která vede na Foltmavu a dnes po ní prochází zelená turistická značka, stávala další z brusíren. Na mapě s. k. je označena č. 65. Také z této stavby přežily pouze stopy zdíva napojené na náhon, který poháněl postupně 5 dalších provozů.

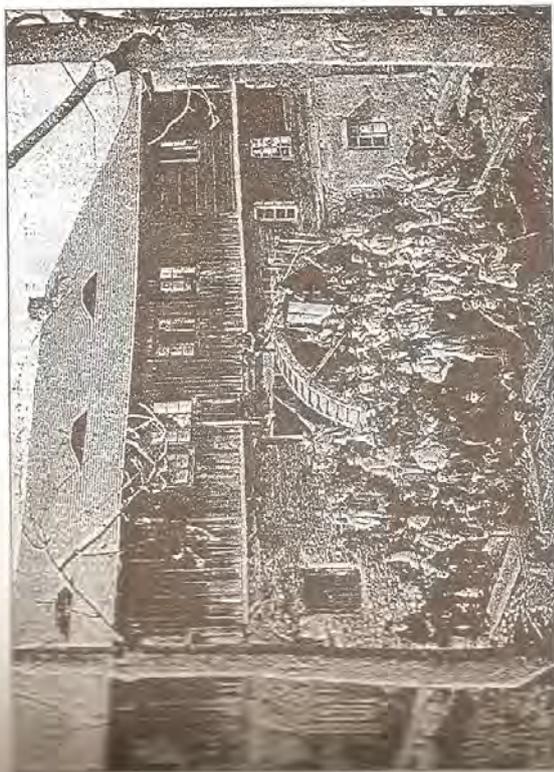
10) Těsně za folmavskou cestou stál zrušený provoz, jehož budova není na mapě s. k. z r. 1838 zakreslena. Červená linka rozsypaná v prostoru kolem zpusťného náhonu nás opět upozorňuje, že stojíme v místech zaniklé leštrny. Mohutný násep, po němž náhon vedl, převyšuje o několik metrů okolní terén. Budova položená na okraji centrální části průmyslové lokality zanikla bez viditelných stop. Nad touto leštrnou leží při silnici rybník, ve kterém se mísí vody Chladné Bystřice s bezejmenným potokem, na kterém pracovaly provozy s pořadovými čísly 11 a 12.

11) V centrální části Bystřice nad rybníkem ležela budova označená na mapě s. k. číslem 70. Jednalo se o starou leštrnu, která byla před koncem 19. stol. výrazně přestavěna, doplněna turbínou a využívána patrně jako pila. Nejlépe je zachován prostor bývalé strojovny, ve kterém je instalována turbína i podzemní prostor pod strojovnou, z něhož odtékala voda spleti kanálů zpět do potoka. Budova je nejzachovalejší z provozů v údolí, čtené přestavby však seřely její starou podobu.

12) O necelých 150 m výše přetíná potok cesta, která vedla do dvora obhospodařovaného městem Domažlicemi. V jeho areálu stála také nepostradatelná hospoda Josefa Mauera nazvaná „Hostinec města Domažlic“ (viz foto). Hned naproti hospodě při cestě stála leštrna. K ní se podařilo objevit dokumenty týkající se její výstavby v r. 1850. Správa sklárny ve Fichtenbachu požádala 23. srpna 1850 okresní hejtmanský v Domažlicích o povolení k postavení leštrny zrcadlového skla u fichtenbašského dvora. Povolení bylo uděleno 29. srpna 1850. K leštrně byl vybudován 400 m dlouhý náhon vedený při hraně údolí, který sem přiváděl vodu z Chladné Bystřice. Z leštrny se za-

to jsou formou vyzátného náhonu. Také rozlehlá stavba dvora včetně hospody za-
stávala v prostoru zániklého dvora prochází zeleně značená tu-
ristická značka k pásmu hraničícímu pohoří „Tři znaky“ - Dretwappen.

Na prostoru bývalé leštrny v houbárnách leží zříceniny mohutného průmyslového
stavby o rozměrech cca 8 x 40 m. Klenba rozepjatá nad mohutných podzemním prostro-
m v r. 1995 zůstala a zkusy inženýry stavby, aniž se podařilo zjistit bývalé využití

13) Náhon vedený od leštrny popsané pod č. 12 nás přivede k rybníku, který leží o-
pět m hlavním toka Chladné Bystřice. V r. 1838 zde ještě žádný rybník neexistoval, stej-
ně jako budova stoupy vystavěná nad jeho břehem. Ze stavby označené jako stoupa a po-
střední pila přežívají ještě poměrně výrazné zříceniny. Jejich zdivo, pojené maltou
s popelou, se velice rychle rozpadá. Ve zdech stavby se objevují druhotně použité cihly
i četné vyzdívek ze sklářských pecí. Náhon, který přiváděl vodu k tomuto provozu, byl
kvůli r. 1995 obnoven.

14) V prostoru, kde se obnoveny náhon napojuje na potok, stála brusárna, nevelká ob-
délná budova o rozměrech 22 x 9 m je v částech obvodového zdiva dosud zachována.
Voda z jejího náhonu odvádějí klenutý podzemní kanál, jehož černý otvor ústí těsně u ko-
ryty obnoveného náhonu.

15) Sotva 100 m odtud pracoval provoz, z něhož zbývají pouze hromady kamení, ze kterých třel litinový sloup. Ve zříceninách se nachází mnoho úlomků kamenných desek používaných k leštění a broušení skla. Jedna z neobyčejně velkých leštících desek se zbytky kování leží opodál.

16) - 19) Mezi popsáním provozem a mostem stávaly minimálně 4 dílny související se sklářskou výrobou. Byly většinou menších rozměrů a z jejich staveb se dochovaly jen nezfetelné stopy. Zde ležela tzv. Amerika. Další zříceniny v tomto prostoru patří obyčejným stavbám a malým sklípkům zahlobeným do strání nad potokem.

20) V nejvýše položeném úseku potoka stávaly nejméně 2 provozy. První ležel hned nad můstkem. Z něho zbývá pouze zřícená zeď a koryto náhonu.

21) Patrně nejvýše položený zůstlehtřovaci provoz stával ještě téměř o 500 m výš proudit potoka v lokalitě tzv. Horní Fichtenbašské Huti, dnes zvané prostě Zámeček. Jeho zříceniny leží pod odbočkou cesty, která vede pod hrází rybníka k tzv. Zámečku. Budova byla napojena na umělý náhon, který sem přiváděl vodu přímo od hráze rybníka. Originalita tohoto provozu spočívala v tom, že komora s vodním kolem nebyla umístěna vně stavby, ale uprostřed dlouhé budovy. Otáčivý pohyb hřídele vodního kola mohl být tak najeďnou využíván dvěma strojnami umístěnými po jeho stranách.

Zde, kde z úbočí Čerchova stékají drobné potůčky, aby vytvořily dravý tok Chladné Bystřice, putování po fichtenbašských šlejtech ukončíme.

Poznámky:

1) Pozůstalost B. Štíesse kart. 1, heslo Fichtenbachhütte, SOA Pizeň

2) Několik desítek metrů výše stojí jiné stavení, které sice ještě není zříceninou, ale daleko do ní nemá. Kde někdy bývaly dveře, zeje dnes pouhá oblétníková díra, neboť i věže jsou již dávno vytrženy. Dveřím se podobají také okna. Sřěcha je více pokryta dřevami než zbytky šindele a je tak podivně zborcena, že bez odborných znalostí na první pohled poznáte, že se trámoví krovu na dvou místech vymklo z vazby. Vědíte-li dovnitř, tu teprve uťasnete nad bábylonským obrazem skázy. Nad většinou místností jsou stropy prolomeny a visí v kusech z trámů, takže je vidět až do zborceného krovu. Nejdále vzadu třel ze zdi dvě vodní kola - kdysi dvě hromady, neboť jsou již tak rozobrána, že by ani nejzručnější sekerník z nich nesestavil dohromady jedno jediné. Jenom jedna místnost je dosud jakžtakž zachována. Je v rohu stavení, na té straně k cestě, ale třebaže už také nemá podlahy, jsou tu zřejmé stopy, z nichž je patrné, že býval aspoň čásem vyzdvíhána..., ne, nejsou to zbytky po cikánech, neboť ti sem snad ještě nikdy nezabloudili. Někdy se tu váli píno zbytků cigaret - a před válkou i za války sem chodily děti sbírat vytroušené drobné koláčky cukertinu ... ano, je to noční stanice pašeráků, kteří sem přicházejí po tajných pěšinkách ... (Vrba, 1926, 38 - 39).

3) K žádosti připojila správa kompletní dokumentaci. Na ni je zobrazena řada patrové budovy s devíti okenními osami včetně řezu a půdorysů obou patér i krovu. Na situačním plánku je zachycen dvůr a nově vystavěná lesárna. Přemostění i plochy jsou zbudovány v SOBA Domažlicích se sídlem v Horšovském Týně, fond Okresní úřad Domažlice, kartof. 14, sign. A.

Úctyhodná květena

Smrk u zámečku je památný strom u vsi Dolní Folmava jihozápadně od Domažlic. Přibližně 150 let starý smrk ztepilý (*Picea abies*) roste nedaleko bývalého zámečku v údolí Chladné Bystřice jižně od [Čerchova](#) v nadmořské výšce 650 m. Ke smrku se dostanete, pokud na cestě k rybníčku odbočíte vlevo na nezpevněnou lesní cestu a po 200 m se dáte vpravo do lesa. Zdravý smrk vyrůstá na prameništi asi 75 m od cesty, má mohutné kořenové náběhy, spodní větve ale pro zápoj okolního porostu prosychají. Obvod jeho kmene měří 425 cm a špička stromu dosahuje do výšky 44,5 m (měření 2000). Smrk je chráněn od roku 1994 pro svůj vzrůst.

Fremuthova jedle je památný strom u vsi Dolní Folmava jihozápadně od Domažlic. Přibližně stopadesátiletá jedle bělokora (*Abies alba*) roste na jižním svahu pod [Čerchovem](#) v nadmořské výšce 840 m. K jedli se dostanete cestou vlevo u rybníčku u bývalého zámečku, v prudké pravotočivé zatáčce pod [Čerchovem](#) odbočíte vpravo na nezpevněnou lesní cestu, kterou dojdete k porostu mnoha statných jedlí a buků. Obvod kmene jedle měří 386 cm a vysoko nasazená koruna stromu dosahuje do výšky 55 m (měření 2000). Chráněna je od roku 1994 pro svůj vzrůst.

Tzv. *Jubilejní hájek* byl založen v roce 1928 k desátému výročí vzniku ČSR a možná i k příležitosti dokončení zalesnění holin po mniškově kalamitě v letech 1919–1925. Hájek leží na ploše 80 arů a jeho 303 stromů představuje 22 domácích i cizích druhů dřevin

Modřín v Jubilejním hájku je památný strom v České Kubici. Modřín japonský (*Larix kaempferi*) roste mezi Českou Kubicí a Pecí pod [Čerchovem](#) v nadmořské výšce 570 m. Přes svůj nízký věk patří mezi velikány – s obvodem kmene 224 cm se tyčí do výšky 42,5 m (měření 2003). Chráněn od roku 2003 pro svůj vzrůst, dendrologickou hodnotu a jako připomínka historické události.